

Djurhållning utsatt för konkurrens

På museet i Malmöhus slott står en uppstoppad varg. Den fälldes i september 1908 på marker som tillhörde den jordbruksfastighet där undertecknad växte upp. Den som höll i geväret var dock inte fars morfar, som då ägde och brukade gården. Skytten var egentligen ute för att jaga rådjur, då vargen dök upp framför honom. Det var ändå inte helt överraskande, eftersom ett antal får tidigare hade blivit rivna i grannskapet.

Skytten fick 50 kronor i skottpengar och ytterligare 50 kronor, när han sålde kadavret till museet. Det blev en förtjänst på nästan 5 000 kronor i dagen penningvärde. Som ekonom vill jag dock reservera mig – det är ytterst emellertid tveksamt att inflationsomvandla över en så lång tidsperiod.

SKADEDJUR AV OLIKA SLAG

Systemet med skottpengar till den som tar rätt på ett skadedjur är ett sätt att åstadkomma överensstämmelse mellan vad som ligger i den enskildes intresse och det allmännas intresse av färre eller inga skadedjur. Var och en vill att ”någon annan” ska lösa problemet, men skottpengen stimulerar den enskilde att lösa problemet till det gemensammas bästa.

Med skadedjur menas ”djur som vållar skada på människan, hennes husdjur och grödor eller andra av människan utnyttjade resurser”. Efter denna definition fortsätter Nationalencyklopedin med exempel, varvid inte bara gnagare och insekter nämns. Till och med elefanter kan ju förstöra skog och grödor.

Medan skottpengar var samhällets belöning för att få folk att tillgodose det kollektivt bästa, kunde också bestraffningar ha samma effekt. När landskapslagarna tillkom på medeltiden fanns bestämmelser om att byborna var skyldiga att hålla sig med ”varglappar”, vargnät och varggropar. Med ”varglapp” menas tygsjok, utstyrda för att skrämma vargarna.

GEMENSAMMA PROBLEM

En tredje möjlighet är att lokalbefolkningen frivilligt går samman för att lösa problem, som alla engagerar sig i, om än inte formellt i kooperativa organisationer. Det kunde vara många hundra människor, som deltog i vargdreven genom skogarna.

Skottpengar på varg infördes 1647 och fortlevde till 1965. Året därpå blev det en helvändning så att vargar i stället blev fridlysta. Inte desto mindre minskade antalet vargar i Sverige så att det år 1980 fanns bara enstaka djur kvar, innan invandringen kom från Finland och Ryssland.

En gång i tiden hade Malmö Museum satt upp en skylt bredvid sin uppstoppade varg: ”Skånes sista varg”. Det var

”Skottpengen stimulerar den enskilde att lösa problemet till det gemensammas bästa”

dock inte helt rättvisande, eftersom vargen inte var vild. Djuret hade fångats norrut i Sveriges för att visas upp för publik av ett kringresande menageri. Vid en omlastning i Malmö lyckades vargen rymma, varefter den sprang söderut till Falsterbonäset.

Det var alltså inte ”Skånes sista varg” och inte ens Falsterbonäsets sista varg. År 1984 sköt polisen ännu en varg där efter att massmedia under månader följt dess vandring söderut. Också i december 2012 gick ett larm om att en varg hade varit synlig på Näset. Det väckte uppmärksamhet att det finns varg på denna lilla halvö allra längst ut på Sveriges sydvästligaste hörn, och det är dessutom ett tätbefolkat område.

Innan vargen kom till Malmöhus slott, trodde man att Skåne var vargfritt sedan cirka ett halvt århundrade. I Danmark utrotades vargen år 1813.

LIDANDE ELLER MEDLIDANDE

I september 2014 sköts ännu en varg i Skåne, nämligen i Osby kommun. Den hade under några veckors tid dödat 50 får i bygden. Ofta strök ett flertal får med under samma angrepp. När vargen kommer in i en flock, springer fåren åt alla håll, vilket sporrar vargens instinkt att jaga ytterligare ett får och ytterligare ett. I alla andra sammanhang skulle man säga lustmord.

För ett får eller annat bytesdjur är det ett lidande att dödas av ett rovdjur. Dessa känner ju inte till de svenska bestämmelserna för bedövning före avlivningen. Likaså måste rimligtvis också alla djurvänner ha stort medlidande med att även de får, som slipper undan huggtänderna, måste lida. Djur ska ju inte utsättas för stress. I samhällets kalkyl måste man räkna in inte bara villebrådens lidande utan också hur landsbygdsbor upplever sin egen, barnens, husdjurens och hundarnas trygghet.

Jerker Nilsson, Institutionen för ekonomi, SLU Uppsala

